

‘ורמי בר חמא אגב חורפיה לא עיין בה’ —

‘... ואם תאמר וכי מר בר רב אשי לא ידיע ליה מתניתין דפסיל באחין וחתניהן ואפילו הכי מכשר באבא דאבא? — דאפשר דאגב חורפיה דסבר למילף מדרבא דמכשר דשני בשלישי, לא עיין בה. ואל תתמה היאך אפשר דלא דייק למאי דתנינן במתניתין? — הרי יש לנו כיוצא בזה בתלמוד דאגב חורפיה לא מעיין בדיוקא דמתניתין, ואחד מהם הוא בפרק יש נוחלין...’ (מתוך שו”ת הרשב”א ח”ה קעד. וכן כתב בחדושו להלן קכח).

יש לציין לדברי תורא”ש בקדושין נט: שבכל מקום שמשיבים על דברי האמורא מתוך המשנה, היה סובר אותו אמורא שיש לחלק בין הנידונים, אלא שלא היה כדאי בעיני בעלי התלמוד לסדר בתלמוד והעמידו דבריו בחיובתא. ואף בסוגיתנו יש מקום לפרש על דרך זו — ע’ בחדושי הריטב”א.

דף קיז

‘להוציא את הטפלים’ — תרגום של ‘טף’: טפלא.

לדעת הסוברים (יד רמ”ה) שלא נמנו בני ששים ומעלה, היה יכול לומר להוציא הוקנים. [ולדברי הכל יכול היה לומר למעט הנקבות. אלא שאלו נתמעטו בספרי מ’איש לפי פקדיו’]. ושמו כל החוסה באחרים ותלוי בהם ואינו נושא את עצמו לבדו — בכלל ‘טפלים’ הוא.

וכענין הזה מצינו לענין כסף הכפורים, שמשמע שלא נתנו הוקנים שלמעלה מששים, שהרי אינם נכללים במנין שבסוף פקודי, ואעפ”כ הם מתכפרים בקרבנות ציבור — על כרחך משום שנטפלים לכלל הציבור ונכללים בו, כמוש”כ בספר אמת ליעקב (חיי שרה כג, א).

‘משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם... וכאן מתים יורשין חיין. אמר רבי אמשול לך משל...’ — יש לפרש בזה מה שכתב רש”י בפירוש החומש על ‘החנוכי’ ‘הפלואי’ — הוסיף י’ ה’ בשמותיהם עדות לישראל שלא שלטו המצרים בנשותיהם. ויש להבין מדוע רק במנין שבערבות מואב העיד ה’ ולא במנין הראשון. אך נראה כי עדות זו אינה באה בשביל ריגון הגויים — שהרי לדידם מה תועיל עדות זו. אלא יש לחוש פן ירגנו המרובים לומר אין לחלק לפי יוצאי מצרים ולסמוך על היחוס, כי שמא שלטו מצרים בנשים, ועל כן יש לחלק בשוה לפי הנפשות הנמנות כעת — לזה הוצרך לעדות בשם ה’ בשעת חלוקה, לומר שכולם מיוחסים אחר אבותם (עפ”י חדושי הגר”ר בנגיס ח”ב ז, ג).

(ע”ב) ‘לא לו ולא לו נתחלקה הארץ’ — פירוש, כשבאו לחלוק נלקחו כל יוצאי מצרים בחשבון וגם כל באי הארץ, ומצרפים את שני המנינים זה עם זה, ומחלקים את כל הנחלה לפי המנין העולה משניהם. ומחלקים את החלקים המגיעים לבאי הארץ לכל אחד ואחד מבאי הארץ שמבן עשרים, והחלקים המגיעים ליוצאי מצרים מחלקים אותם לבאי הארץ בין לאותם שלמעלה מעשרים ובין לפחותים מעשרים — שהרי אינם זוכים בהם מחמת עצמם אלא מחמת אבותיהם, וכפי החלוקה בסדר נחלות (עפ”י רמ”ה).

‘מתלוננים ועדת קרח לא היה להם חלק בארץ’ — ע’ להלן קיח:

‘ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ’ — הם שהיו בשעבוד קשה, להם הארץ חלק עבודתם.
(עפ"י של"ה)

‘זכאן מתים יורשין חיין’

‘... ואפשר גם כן שבראש השנה יכתב האדם בסתם עם הצדיקים, והוא מה שאנו קוראים אותו ‘כתיבה לחיים’, וזה גורם אחר כך תוך שנתו שידוקדק עליו כחוט השערה (כמדת הצדיקים). והכי נמי מסתברא, שהקב"ה מבקר פנקסים של אלה העתידיים לזכות לעולם הבא, ולקצתם על כל נעלם האלקים יביא במשפט לדרך חיים תוכחת מוסר.

וקרוב לשמוע כי זה מסוג מה שאמרו **מתים יורשים את החיים** (→ הצדיקים טובלים מיתה ויסורים, כדי לירש עולם הבא). והנה שמענוה בחלוקת הארץ, ומצאנוה בנחלת העולם הבא — כי הא דאמרן, ובתורה — דכתיב בה ‘מורשה קהלת יעקב’, וכדאמרי רבנן (ברכות סג) אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהן.

והן שלש מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל, וכולן על ידי יסורין (שם ה.) — שאין שלמות השגתם בחיים האלה כי עפר אנחנו, ובאו היסורים בשלשתן למי שרובו זכיות העתיד לזכות אליהן, למרק מיעוט עוונות לשומו כמלאכי השרת’ (מתוך עשרה מאמרות — חקור הדין ב,כא).

נמצאת אומר: שלש מדות בנוחלים; אבותיהם של היוצאים — המה הזוכים בארץ; דור היוצאים — הם היורשים מאבותיהם כסדר ירושה (וראויים היו ליכנס בארץ ולברר לכל אחד חלקו, אלא שגם החטא ולא נכנסו ונותרה הירושה בתפיסת הבית בלתי חלוקה); ודור באי הארץ — המה ה‘חולקים’ ומבררים הירושה, לכל איש חלקו המגיעו מירושת אבותיו.

אנשי הדור הראשון שזכו בארץ בעמלם, אעפ"י שכל אחד מהם קבל חלקו — לא הרי חלקו של זה כחלקו של זה, אלא כל אחד זכה לפי עמלו — אלו הבנים — לפי מנין יוצאי חלציו שעתידין ליכנס בארץ ראשונה, זו היא נחלתו הראויה לזרעו וזרעו עד סוף כל הדורות. נמצא המרובה בנכדים נכנסים — זכה בחלק רב, והמועט בנכדים נכנסים זכה בחלק מועט.

מעתה, סדר נחלות כך הוא — **לאלה תחלק הארץ** — אלה הנכנסים, על פיהם יתברר חלק משפחתם אם רב הוא אם מעט. לאחר שבררת חלק משפחתם — חזור אל הזוכה הראשון, אבי אביהם אשר הוא ראש משפחת הנוחלים, ממנו לבניו היורשים אותו שראויים לחלוק בנכסיו חלק כחלק — ומהם לבניהם שיחלקו כל אחד בחלק המגיע לאביו.

שמה תאמר: ולמה זה יטלו שלשה בני האחד כנגד האחד בן אחי אביהם — אין אלו בכח עצמם יורשים אלא בכח אבותיהם והם אינם אלא חוליא בשרשרת דורות הנוחלים. וכך דרכו של עולם, בדור אחד גובר כוחו של ענף זה במשפחה ובדור אחר אפשר שיגבר ענף אחר.

(מתוך ספר הפרשיות — פינחס)

דף קיח

‘משום טפלים’ — רשב"ם פירש ביתומים. ורמב"ן פירש (וכ"ה בתורת חיים), לפי שהיתה התרבותם יתרה מכל השבטים, לא הספיקה נחלתם לטפליהם המרובים.